

наша слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 47 (1094) 21 ЛІСТАПАДА 2012 г.

У выніку дыялогу “беларускі народ - Беларуская чыгунка” на вакзал “Брэст - Цэнтральны” вернеца беларуская мова

Пасля таго, як грамадзяне Беларусі з ініцыятывы ТБМ масава началі звяртацца да кірауніцтва Беларускай чыгункі з патрабаванням спыніць дыскрамінацыю беларускай мовы, з ведамства пайшлі аднатыпныя адказы наступнага зместу:

МІНІСТЕРСТВА ТРАНСПОРТУ І КАМУНІКАЦІЙ
РЕСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
ДЗЯРЖАЙНА АБ'ЯДНАННЕ
БЕЛАРУСКАЯ
ЧЫГУНКА
вул. Леніна, 17, 220030, г. Мінск.
Тел. (017) 225 48 60, факс (017) 227 56 48
E-mail: ns@nsr.by
Рр. 3012600090017 філіял 527 «Белжандор»
ААТ «АБ Беларусбанк» код 254 г. Мінск
АКПА 00047792 УНП 100088574

06.11.2012 № 25-01-09/код-1686

На № _____ ад _____

Паважаная Вольга Уладзіміраўна!

Ваш калектыўны зварот разгледжаны на Беларускай чыгунцы, паведамляем наступнае.
У адпаведнасці з артыкулам 17 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь дзяржаўным мовамі

Рэспублікі Беларусь з'яўляючыся беларуская і руская мовы.

Адпаведна артыкулу 13 Закона Рэспублікі Беларусь "Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь" (далей - Закон) на транспарце, у гандлі, у сферах медыцынскага і бытавога абслугоўвання ўжываецца беларуская або русская мова, а пры неабходнасці - іншыя мовы.

Кожны жадаючы можа карыстацца як беларускай, так і рускай мовамі, але прымушаць да карыстання адной з дзяржаўных моў недапушчальна.

Артыкулам 4 Закона прадугледжана, што кіраўнікі, іншыя работнікі дзяржаўных органаў і іншых арганізацій павінны валодаць беларускай і рускай мовамі ў аўт'еме, неабходным для выканання імі сваіх службовых абавязкаў. Аднак заканадаўства Рэспублікі Беларусь не абавязвае супрацоўнікаў чыгуначнага транспарту адказваць на беларускай мове кліентам, якія звяртаюцца да іх на беларускай мове.

У адпаведнасці з дзеючым заканадаўствам дакументацыя на Беларускай чыгунцы можа выконвацца як на рускай, так і на беларускай мовах. Выкарыстанне адной з дзяржаўных моў не ўшчамляе права на выкарыстанне іншай.

Законам Рэспублікі Беларусь "О железнодорожном транспорте" на чыгуначных станцыях, вакзалах, цягніках і іншых месцах абслугоўвання пасажыраў службовая справа, телефонная сувязь, прававая і навукова-тэхнічная інфармацыя, іншая інфармацыя, службовыя зносіны ў арганізаціях чыгуначнага транспарту агульнага карыстання ажыццяўляючыся на беларускай і (альбо) рускай мове.

На буйных вакзалах Беларускай чыгункі заўсёды абвяшчаюць аб прыбыцці цягнікоў на абедзвох дзяржаўных мовах.

Аб'ява прыпынка па сістэме ўнутрысалоннага ажыццяўляеца на беларускай мове.

Са знешняга боку на галаўных вагонах электрацягнікоў нанесены лагатыпы фармату гарадскіх ліній, якія суправаджаюцца надпісамі на трох мовах, у тым ліку і беларускай.

01.03.2011 уступіў у сілу Закон Рэспублікі Беларусь "О наименованиях географических объектов", згодна якому назвы чыгуначнымі станцыям, аўтостанцыям, прыпынкам і іншым аўт'ектамі даюцца на беларускай мове, з якой спосабам транслітарацыі перадаюцца на рускую мову. Нормы Закона "О наименованиях географических объектов" распаўсюджваючыся на зносіны, якія ўзніклі пасля ўступлення яго ў сілу.

Згодна заканадаўству Рэспублікі Беларусь да 01.03.2011 найменні населеных пунктаў, адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак, вуліц, плошчаў, рэк і г.д. даваліся на беларускай альбо

рускай мовах.

Таксама інфармуем Вас, што на фасадзе будынка вакзала станцыі Брэст-Цэнтральны назва будзе выканана на беларускай мове. Візуальну інфармацыю для пасажыраў плануецца выкананы на трох мовах: беларускай, рускай і англійскай.

У выпадку нязгоды з адказам на Ваш зварот, Вы маеце права яго абскардзіць у Міністэрстве транспарту і камунікацій Рэспублікі Беларусь па адрасу: г. Мінск, вул. Чычэрына, 21.

Намеснік Начальніка Беларускай чыгункі П.В. Стоцкі.

175 гадоў з дня нараджэння Міхала Эльвіра Андрэёлі

Міхал Эльвіра Андрэёлі (26 лістапада 1837 - 23 жніўня 1893) - мастак, графік, удзельнік вызвольнага руху ў Літве (сучасная Беларусь) і ў Жамойці.

Народзіўся ў Вільні ў сям'і настаўніка малявання, які паходзіў з Італіі. Першапачатковую мастацкую адукацыю атрымаў у школе Герсанана ў Варшаве. Паводле жадання бацькоў паступіў на медычны факультэт Маскоўскага ўніверсітэта. Аднак прафесія медыка яго не надта вабіла, і ў хуткім часе, пакінуўшы ўніверсітэт, ён паступіў у Маскоўскую вучэльню жывапісу, скульптуры і дойлідства.

Пасля хова скончыўшы вучэльню, у 1857 годзе паехаў у даследаваніе ўдасканальваць майстэрства ў Італію, вучыўся ў Рыме ў акадэміі св. Лукаша.

Вярнуўшыся на радзіму, працаўваў у Вільні. Тут ён звязаўся з рэвалюцыйнымі юліамі, прымкнуў да "чырвоных", удзельнічай у паўстанні 1863-1864 гадоў, ваяваў у аддзеле Людвіка Нарбута. Пасля паразы паўстання быў паса-

джаны ў вязніце, але з-пад арышту ўцёк за мяжу. Жыў у Парыжы і Лондане. Там стварыў шмат графічных работ і ілюстрацыяў, у якіх адлюстраваў падзеи 1863 году, што адбываліся на тэрыторыі Беларусі.

У 1866 годзе Андрэёлі вярнуўся на радзіму, але быў скоплены царскімі жандарамі і сасланы ў губ. Ресеi "за неблагонадежность в политическом отношении". З верасня 1868 па 1872 жыў у Вятцы, дзе стаў настаўнікам будучых расейскіх мастакоў Васняцовых - Віктара і Апалінарыя. Працаўваў настаўнікам малявання ў Вяцкай епархіяльной жаночай вучэльні, удзельнічай у размалёўцы храмаў Вяткі, пісаў на заказ партрэты.

У 1872 годзе Андрэёлі вярнуўся са ссылкі, але яму было забаронена жыць у Літве, і мастак пасяліўся ў Варшаве.

Там працягваў мастацкую адукацыю ў школе Герсанана, ілюстраваў часопіс "Klosy" ("Каласы") і "Tygodnik ilustrowany" ("Илюстрованы штотыднёвік"). У 1883-1886 гадах працаўваў у Парыжы. Толькі ў канцы жыцця яму пащаціла на нейкі час вярнуцца на радзіму. Памёр Андрэёлі ў 1893 годзе у горадзе Налэнчай (цяпер Любінскіе ваяводства) і там быў пахаваны.

Паводле Вікіпедыі.

Эдварду Зайкоўскаму - 60

Эдвард Міхайлавіч
Зайкоўскі нарадзіўся 18 лістапада 1952 у вёсцы Дубашы Валожынскага раёна на Меншчыне.

Бацька Эдварда Міхail Маркавіч пачатак Другой сусветнай вайны сустэрэу ў шэршах Войска Польскага, дзе служыў у артылеріі. Пазней працаўваў кавалём. Маці Ганна Дамінікаўна была хатнія гаспадынія. У сям'і Зайкоўскіх акрамя Эдварда гадавалася і старэйшая сястра Фэлія.

Дзяцінства Эдварда праходзіла як і ў большасці вясковых хлопцаў той пары: шко-

ла, работа ў полі...

Пасля заканчэння школы ў мястэчку Ракаў ён вучыўся на гістарычным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Разам з Уладзімірам Арловым наладзіў выпуск самавыдавецкага альманаха "Mīlavīca". Тут ён друкаваў свае вершы, якія вызначаліся глыбокай лірыкай...

Пасля сканчэння ў 1975 годзе ўніверсітэта некаторы час працаўваў настаўнікам у вясковай школе Валожынскага раёна.

У 1977 годзе Эдвард паступіў у аспірантуру Інстытута гісторыі НАН Беларусі на спецыяльнасць "археалогія". Перад гэтым, як тады практикавалася, прайшоў школу на выпрабаванне на раскопках у Тайманаве Быхаўскага раёна пад кіраўніцтвам славутага Леаніда Побяля, дзе неад'емным кампанентам харчавання быў гарохавы суп і сала...

Кірункам навуковай дзейнасці ў аспірантуре сталі помнікі неаліту і бронзавага веку Паўночнай Беларусі. Яго настаўнікам у гэтай справе быў

славуты археолаг Міхась Чарняўскі, а навуковым кіраўніком - вядомы расейскі археолаг Ніна Гурына. У 1985 г. абароніў кандыдацкую дысертацию, паводле старадаўніх традыцый, у Вільні-століцы Вялікага Княства Літоўскага.

Апанентам на абароне выступіў вядомы археолаг, яго першы настаўнік па археалогіі, Эдуард Загарульскі. Напрацоўкі кандыдацкай дысертациі леглі ў невялікую па аўт'еме, але змястоўную книжку "Першыя помнікі Паўночнай Беларусі", якая выйшла ў свет у 1990 годзе.

Пасля абароне выступіў вядомы археолаг, яго першы настаўнік па археалогіі, Эдуард Загарульскі. Напрацоўкі кандыдацкай дысертациі леглі ў невялікую па аўт'еме, але змястоўную книжку "Першыя помнікі Паўночнай Беларусі", якая выйшла ў свет у 1990 годзе.

Пасля абароне дысертациі перавёў свой позір на духоўную спадчыну старадаўнай Беларусі. Прадметам яго навуковай увагі сталі паганская вераванні і першыя археалогічныя доказы на тэрыторыі Беларусі, а аўт'ектамі даследавання - культавыя камяні, святыя крыніцы, капішчы, сакральная сімволіка.

Эдвард Міхайлавіч гэта актыўны сябар ТБМ, кропінка ведаў, аналітык з душой рамантыка.

Паводле Л. Калядзінскага.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703003 >

Гавары са мной па-беларуску!

Успомніце колькасць людзей з вашага асяроддзя, які размаўляюць па-беларуску. На літаратурнай мове, або хача б на так званай "трасянцы", якая, дарэчы, зараз таксама прызнаеца і мае права быць. Шмат налічлі? Наўрад ці. Але чаму так? І ці ёсь гэта нармальная з'ява ў, здаецца, нармальным паўнавартасным грамадстве?

Рассказваў адзін рускамоўны знаёмы, што неяк на вуліцы звычайнім днём падыходзіць да яго сталы мужчына і спрабуе на беларускай мове запытаць, як даехаць да патрабнай яму вуліцы. Як аказалася, сам ён рускі, а па-беларуску запытаў з наўнай упэўненасцю ў тое, што ў Беларусі пануе мова, людзі размаўляюць па-беларуску. Ну, гэта ж нармальная. Ёсьць краіна, дзяржава, нацыя, культура, людзі. Беларусы! Ну дык і размаўляць жа трэба па-беларуску.

Зразумела, пра гэтую нашу агульную проблему ў межах краіны шмат пісалі, пішуць і будуць пісаць. Як жа па-іншаму данесці да свядомасці людзей, што дзеткі, прыйшоўшы ў садок павінны гаварыць не "Здравствуйте, Анна Юрьевна", а наша беларускае "Добры дзень, Ганна Юр'ёўна"; што на ўваходных дзвірах усіх беларускіх будынкаў куды лепши глядзелася б "ад сябе", а не "от сябе"; што і гісторыю (гісторыю!!!) Беларусі выкладаць трэба на беларускай мове. Многія запўніваюць, што ўжо немагчыма перабудаваць грамадства на нашу мову, бо звыкліся ўсе, так жа зручней. Абы разумелі адзін аднаго. А што там тыя традыцыі, гісторыя... Што там людзі, якія жыццё аддалі ў змаганні за нармальнае культурнае існаванне нацыі. Самастойнай, вольнай, а не прыдатка прагных суседзяў.

Напэўна, проблема гэтая часткова па віне людзей, ды і гісторычны аbstавіні ўвесь час не зусім спрыяльна складваліся. Таму зараз нельга абвінавачваць кагосць канкрэтна. Гэта і не мае сэнсу.

Загаварыць па-беларуску адразу складана, асабліва калі і сям'я рускамоўная, асяроддзе таксама. Часта можна пачуць: "Я бмо і гаварыў, але няма з кім. Сябры, знаёмыя - адно суцэльннае рускамоўе". Але ж калі кожны так гаварыць будзе, то проста ў выніку ні да чаго і не прыйдзем. Як была руская мова дамінантай, так і застанеца. Галоўнае - пачаць. Зразумела, існуе бязъ быць абсмяяням і "адстальнім" дзіваком, або таго, што мова адразу будзе страшнна недасканалай, "трасянкавай". Ды мала гэтых страхоў!

Давайце чытаць беларускую класіку, слухаць беларускамоўныя гурты. Там таксама ёсьць вартыя, моцныя, цікавыя выкананіць. Можна знайсці хоць аднаго беларускамоўнага таварыша і ўдасканальваць маўленне разам, а потым не заўважыш, як такіх аднадумцаў стане куды больш, і маўленне набудзе выразнасць, багацце і якансасць.

Ні ў якім выпадку нельга адмаўляць мовы суседзяў, рускай мовы. Але навошта штосыці запазычваць, калі маем уласнасць?! Рвёмся вывучаць замежныя, дрэнна валодаючыя сваёй толькі таму, што на думку многіх яна немодная, неактуальная? Але ці разумна тое з нашага боку? Няцяжка прадказаць наступствы абыякавага стаўлення людзей да беларускай мовы. Варта падумамаць.

А хіба непрыгожыя, нецікавыя слова: **показка** (анекдот), **асадка** (ручка для пісці), **скавыш** (моцны, халодны вецер з завываннямі), **спаруда** (разваліны, руіны), **валика** (сумка)... Гісторыя, і цікавыя, але, на жаль, маладзёжыўальная зараз. Справечна на беларускія слова выходзяць з абіходу. Мова губляе, а не набывае, бяднее, з'яўляеца ўсё больш запазычання, калікаў. А ўсё чаму? 3-за недахопу носябіт? Менавіта па гэтай прычыне беларуская мова зараз адносіцца да ліку нестабільнах моў, існуе пагроза вымірання.

Насамрэч здорава, калі чалавек усвядомлена карыстаецца спрадвечна беларускімі, нашымі словамі, размаўляе на мове. Той, якій карысталіся дзядуля і бабуля, якую наказваў не пакідаць Багушэвіч, тая, якую не можа быць пустой і не-патрабнай зараз з-за абыякаў, касці або неразумення яе каштоўнасці!

Адзіківія наша мова або будзе жыць-зразумела, залежыць толькі ад нас, ад беларусаў. Толькі нам вырашыць лёс неад'емнай часткі нашай гісторыі, вырашыць уласны лёс!

Вядомыя сучаснікі пра шлях да мовы:

Віталь Гуркоў, 27 год - прафесійны беларускі кікбаксёр, заслужаны майстар спорту Беларусі, шматразовы чэмпіён свету па тайландскім боксе і кікбоксінгу сярод аматаў, лепшы баец Усходніх Еўропы па версіі К-1:

"Неяк пасля першага турніру, адразу пасля боя, які трансляваўся па адным з тэлеканалаў, да мяне падышоў журналіст і пачаў задаваць пытанні па-беларуску, я і адказаў на мове. Атрымалася

вельмі здорава! З таго часу і зразумеў, што мову трэба распаўсюджваць, і, як мінімум, ведаць. Ёсьць шэраг сяброў, з якімі размаўляю выключна па-беларуску, вельмі рады, што ёсьць людзі, якія не цураюцца роднай мовы. Я таксама не саромеюся. Значна на гэтым паўплываў настаўнік гісторыі, дзякуючы якому і прызнаў, палюбіў мову. І хоць вельмі цяжка сябе перарабудаваць, але я ўсё ж намагаюся больш размаўляць па-беларуску, каб паказаць людзям, што не трэба забываць родную мову і цурацца яе."

Цікава: Віталь спецыяльна змяніў пашпарат, каб у ангельскім варыянце было не *Hurkov*, а *Hurkou*.

На бой часта выходзіць пад музыку беларускага фолкавага гурта "Троіца".

Лёша Слязюк, 27 год - саліст вядомага беларускамоўнага гурта "Спрат":

"Ялічу сябе беларускамоўным. Але дайшоў да гэтага не сам: мой бацька прагнунуў, каб я вучыўся ў беларускамоўным класе, спрыяўтому, каб я размаўляў па-беларуску. Наш гурт-беларускамоўны ад пачатку свайго зачынення. І гэта прынцыпова. Для сябе я адразу вырашыў, што толькі беларуская мова, інакш не будзе браць удзелу у гурце. Як казаў бацька, французы спляваюць па-французу, немцы "робяць" сваю музыку на нямецкай. І гэта нармальная, так павінна быць. А ўвогуле, у большасці свайгі людзі падтрымліваюць мову, звязаюць на гэта ўвагу. І можна сказаць, што тым самым я адзін з тых, хто яе папулізуе. Мажліва, хтосьці задумаеца і пачне таксама размаўляць на той мове, якую мы, як беларусы, усе павінны ведаць і ёй карыстацца."

Яўген Канстанцінавіч Петрашэвіч, 82 гады - музыкант, кампазітар-фальклорыст:

"Да 14 год размаўляў на народнай беларускай гаворцы. Далейшая вучоба, служба ў арміі-рускмоўнай мае гады, так сказаць. Але якісці такі маленькі светлячок ува мне нязгасна цягнуўся менавіта да беларускай літаратурнай мовы. І так склалася, што пачаў складаць слова да песень, нямала вершаў. Вельмі шмат-па-беларуску. І менавіта мова стала адпраўным пунктам для стварэння маіх твораў. Дапамагла ўвесці час і думаць па-беларуску, і старацца быць большым беларусам, быць самім сабой."

Эмілія Комар.

22 лістапада

у межах кампаніі "Будзьма" адбудзеца презентацыя кнігі "К. Тарасаў. Выбранае"

Імпрэза праводзіцца на сядзібе ТБМ
па вул. Румянцева, 13.

Пачатак - 17. 30 гадзін.

Уваход вольны.

Успомніце колькасць людзей з вашага асяроддзя, які размаўляюць па-беларуску. На літаратурнай мове, або хача б на так званай "трасянцы", якая, дарэчы, зараз таксама прызнаеца і мае права быць. Шмат налічлі? Наўрад ці. Але чаму так? І ці ёсь гэта нармальная з'ява ў, здаецца, нармальным паўнавартасным грамадстве?

Рассказваў адзін рускамоўны знаёмы, што неяк на вуліцы звычайнім днём падыходзіць да яго сталы мужчына і спрабуе на беларускай мове запытаць, як даехаць да патрабнай яму вуліцы. Як аказалася, сам ён рускі, а па-беларуску запытаў з наўнай упэўненасцю ў тое, што ў Беларусі пануе мова, людзі размаўляюць па-беларуску. Ну, гэта ж нармальная. Ёсьць краіна, дзяржава, нацыя, культура, людзі. Беларусы! Ну дык і размаўляць жа трэба па-беларуску.

Зразумела, пра гэтую нашу агульную проблему ў межах краіны шмат пісалі, пішуць і будуць пісаць. Як жа па-іншому данесці да свядомасці людзей, што дзеткі, прыйшоўшы ў садок павінны гаварыць не "Здравствуйте, Анна Юрьевна", а наша беларускае "Добры дзень, Ганна Юр'ёўна"; што на ўваходных дзвірах усіх беларускіх будынкаў куды лепши глядзелася б "ад сябе", а не "от сябе"; што і гісторыю (гісторыю!!!) Беларусі выкладаць трэба на беларускай мове. Многія запўніваюць, што ўжо немагчыма перебудаваць грамадства на нашу мову, бо звыкліся ўсе, так жа зручней. Абы разумелі адзін аднаго. А што там тыя традыцыі, гісторыя... Што там людзі, якія жыццё аддалі ў змаганні за нармальнае культурнае існаванне нацыі. Самастойнай, вольнай, а не прыдатка прагных суседзяў.

Напэўна, проблема гэтая часткова па віне людзей, ды і гісторычны аbstавіні ўвесь час не зусім спрыяльна складваліся. Таму зараз нельга обвінавачваць кагосць канкрэтна. Гэта і не мае сэнсу.

Загаварыць па-беларуску адразу складана, асабліва калі і сям'я рускамоўная, асяроддзе таксама. Часта можна пачуць: "Я бмо і гаварыў, але няма з кім. Сябры, знаёмыя - адно суцэльннае рускамоўе". Але ж калі кожны так гаварыць будзе, то проста ў выніку ні да чаго і не прыйдзем. Як была руская мова дамінантай, так і застанеца. Галоўнае - пачаць. Зразумела, існуе бязъ быць абсмяяням і "адстальнім" дзіваком, або таго, што мова адразу будзе страшнна недасканалай, "трасянкавай". Ды мала гэтых страхоў!

Ці вывучаюць у Гомелі дашкольнікі родную мову?

Гомельскі гарадскі выкананічы камітэт нічога не рабіц для павелічэння попыту на беларускамоўную адукцыю ў дзіцячых садках Гомеля. Гарадскі ўлады ігнаруюць пытанні Гомельскага аддзялення Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны аб стане беларускай мовы ў дашкольных установах адукцыі.

Яшчэ ў жніўні 2012 Гомельская ТБМ даслала ў гарыканкамі ліст, у якім праціла атрыману канкрэтную звесткі аб стане беларускай мовы ў сістэме дашкольнай адукцыі г. Гомеля. На жаль, мы не атрымалі поўнага адказу на тая пытанні, якія настаяць на дзіцячай групе "знаходзіца на афіцыйным сайце аддзела адукцыі Савецкага р-на г. Гомеля".

Атрымліваеца, у вялікім горадзе з амаль 500-тысячнай колькасцю насельніцтва існуе ўсяго толькі адна дзіцячая група з поўным працэсам навучання на беларускай мове ў Гомелі. Мы працягнулі перапіску, задалі трыя ж самыя і новыя пытанні.

Сярод іх:
1. Колькі садкоў (груп у садках) з поўным працэсам навучання на беларускай мове існуе ў Гомелі?

2. Ці могуць бацькі з іншымі інфармацыйныя адказы ў садках?

3. Што неабходна, каб у канкрэтным садку ўзімку быў беларускамоўны садок?

4. Што робіцца для папулярызацыі беларускай мовы сярод бацькоў дзіцячай адукцыі?

уздросту дашкольнай адукцыі?

Адказ гарыканкамі на 1-ое пытанне:

"Да 1 верасня 2012 года садкоў і груп у садках з поўным працэсам навучання на беларускай мове ў Гомелі не было. З 1 верасня 2012 года на базе дзяржаўнай установы адукцыі "Яслі-сад №160 г. Гомеля" (вул. Косарава, 7) пачала працаваць 1 група для дзіцячай з 3 да 4 гадоў з поўным працэсам навучання на беларускай мове".

Атрымліваеца, у вялікім горадзе з амаль 500-тысячнай колькасцю насельніцтва існуе ўсяго толькі адна дзіцячая група з поўным працэсам навучання на беларускай мове ў Гомелі!

Амаль такая ж сітуацыя і са школьнай адукцыяй, пра якую мы таксама запытваліся ў гарадскіх улад.

На ўсіх пытаннях наадварот беларускамоўнай адукцыі ў Гомелі просім звяртацца да Гомельскага аддзялення ТБМ імя Ф. Скарыны (кантакты ёсьць на сайце) і каардынатораў ініцыятывы "Бела руска мова - мова маіх дзіцячай" у кантакце.

Марыя Булавінская.

Шаноўная рэдакцыя!

“Нас - многа”, - кажа Сяргей Панізьнік

Юбілейны рахунак

Сёлата ў траўні наш зямляк Сяргей Сцяпанавіч Панізьнік адзначыў юбілейнае 70-годдзе. Гэтай падзеі прымеркавана яго новая кніга "Нас - многа! Гадоў увершаваныя радкі". Яна выйшла зусім нядайна ў менскім выдавецтве "Тэхналогія". 124 старонкі новага выдання - гэта падвядзенне вынікаў дзеянасці больш, чым за 50 гадоў творчасці, пошуку і доследніцтва. На першых старонках - літаратурная аўтабіографія пад красоўным загалоўкам "Не толькі Гамэр...". І сапраўды, не толькі вялікаму грэку ёсьць месца сядрэ паэтай.

Для нас, землякоў Сяргея Сцяпанавіча, асабліву цікавасць уяўляе першы раздзел кнігі - "На беразе жыцця, на беразе Дзвіны".

*На беразе жыцця,
на беразе Дзвіны
стайць вялікі рум
яшчэ з часоў вайны.
Сцякае з бервяна
жывіцы даўніна.
А беражэ той рум
i Волта, i Дзвіна.*

*Здалёку чую гул
сасновага камля:
нібы заве мяне
прыдзівінская зямля.
А я Дзвіне - ніхто,
накуль (як ні лаўчы)
ляжаць мае сцягі,
маўчача мае мячы.*

*Здалёк свіціца рум
буришынавай луской -
i воляй баравой,
i долю людской.
З яго я свой ганок
вяжу... На быстрaku
спазнаць жыццё ракі,
спазнаць жыцця раку.*

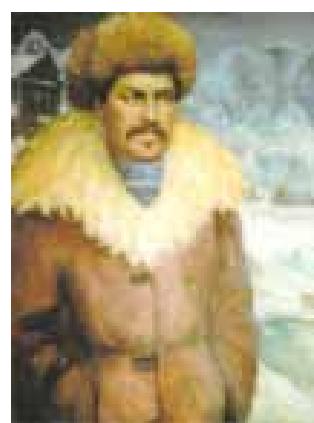
Байкай "Два каласы", першым пастычным творам, надрукаваным яшчэ ў 1959 годзе ў нашай раённай газете, пачынаецца аповед пра родныя мясціны. У кожным з 23 вершоў заходзім назвы нашых знаёмыя мясцін. Гэта Мёры, Дзісна, Лявонпаль, Бабышки, Наўгароды, Мётлы, Узмёны, Мілашова, Ідолта, Дзедзіна, Каменполле, Каланіца, Слабада, Снегі, Мікрорачча, Чэррасы... Гэта Дзвіна, Волта, Мерьша, Вятка... А яшчэ мілагучныя пералівы маляўнічай мясцовай гаворкі. Ці ж часта мы цяпер успамінаем пра жульвіцу, жэгні ды рэзгіны, пра бэйбусаў

ды вісусаў, якіх можна падблуці.

А колькі імёнаў знакамітых продкаў-землякоў. Сярод іх Мілашы, ушанаваныя Нобелеўскай прэміяй, мовазнаўца Мікола Крыўко, пaryжскі мастак Віктар Жаўняровіч, польскі пісьменнік Ян Рышард Курыльчык, скульптар і рэвалюцыянер Генрык Дмахоўскі. Чаго вартыя пасвячині выдаўцам краязнайчай газеты "Міёрская даўніна", сёстрам-пісьменніцам Наталлі Бучынскай і Алене Масла, сучыніцы з Дзісны Вользе Грышук, радзімазнаўцу Вітауту Ермалёнку, ветэрану школынай асветы Зінайдзе Лакоткай, вядома, родным людзям - сястры Ніне Янсанэ, пляменніцы Жанне Панізьнік, дзядулю па кудзелі Рыгору Селіону. Невыпадкова прыводжу гэтыя імёны: пабачце, як шмат на Мёршчыне ды і ў суседніх краінах людзей, сэрцы якіх закране пастычны радок з новай кнігай.

І сябе Сяргей Сцяпанавіч не мінуў, паспавядаўся ў пастычным інтарв'ю.

Другі раздзел - нібы супстрэча з вялікім творчымі людзьмі Беларусі, з нашымі помнікамі і цудоўнымі мясцінамі - "Пасты ў кожнага народа". Гэта творческі падарожжа ад Скарыны да Купалы, ад Палаца да Канады. І заўсёды праз уражанні і ўспаміны родных мясцін. Сапраўды, "О, Беларусь, твой зоўны лес - дарога". А па ёй, дзе золь, дзе

Сяргей Панізьнік на
Лявонпальскім беразе
Дзвіны.
Мастак Вячка Целеш
(Рыга), 1986 г.

*Жытні колас вякоў
нас вядзе па жыцці,
каб і ў следзе падкоў
запаветы знайсці.*

*I ў завеях зімы
не заблудзіца час:
будзем памятаць мы, -
будуць помніць і нас.*

*На айчыннай зямлі
не ўзрасце забыццё:
ажылі кавалі,
заіскрыла жыццё.*

*Шлях надзеі прамы,
есць падковай запас...
Будзем памятаць мы, -
будуць помніць і нас.*

Мележ. Закранулі творчую струну паста супстрэчы з пастытай Ларысай Генінош, з прапаракам Вольгай Іпатавай, даследчыкамі літаратурных сувязей Вячаславам Рагойшам, гісторыкамі Захарам Шыбекам, для ўсіх вядомымі Адамам Мальдзісам, Рыгорам Барадуліним, Уладзіміром Карагкеўчам...

Ім і мно-
гім іншым пры-
свечаны вершы
і эпіграмы. І пас-
вячэнні ў адказ.

А ў за-
ключэнні слова
пра паста ад Вя-
часлава Рагой-
шы: "Ён скарбы творыць,
скарбы адкрывае".
Прыемна тримаць ру-
катворны помнік.
Леанід МАТЕЛЕНАК

верас, прайшлі Зоська Верас, пад жывічнай Баравухай-Янка Купала, па родных мясцінах з мікрофонам - Навум Гальпяровіч, па пушчах Палесся - Іван

Менскі хлебазавод № 5 выпускае батоны з прыгожай беларускай называй "Ласунак".

І ЗНОЎ ПРА ЗМІЦЕРА ЖЫЛУНОВІЧА

Анатоль Сідарэвіч

(Заканчэнне. Пачатак
у папярэдніх нумерах.)

* * *

Сталін не самавольна гуляў за спіной у Жылуновіча. У біографічнай хроніцы Леніна чытаєм: "2 января 1919 г. Ленин подписывает телеграмму члену Временного рабоче-крестьянского правительства Белоруссии А. Ф. Мясникову с сообщением, что в Минске для связи и взаимной информации между правительством РСФСР и Советским правительством Белоруссии командирован специальный представитель". Ёсць старшыня Часовага ўраду Беларусі Жылуновіч, але Ленін адрасуе тэлеграмму не яму, а "свайму чалавеку". Жылуновіч для Леніна - не свой. І для ЦК таксама, бо Сталін заявіў, што кантактаваць з Часовым урадам Беларусі ЦК будзе праз Мясникова. Жылуновіч тут лішні, непатрэбны.

* * *

У канцы 1918 - пачатку 1919 г. Савет Народных Камісарай РСФСР даваў пазыкі (ссуды) марыянеткам урадам Эстоніі (50 млн. руб.), Латвіі (20 млн. руб.) і Украіны (толькі на патрэбы чыгунак 30 млн.). 14 студзеня СНК выдзяляе ўраду Беларусі 25 млн. руб. Праз дзень (16-га) Ленін падпісвае гэту пастанову СНК для накіравання ў Дэпартамент дзяржаўнага казначэйства. Але Беларусі выдзяляе ўраду Беларусі 25 млн. руб. Праз дзень (16-га) Ленін падпісвае гэту пастанову СНК для накіравання ў Дэпартамент дзяржаўнага казначэйства. Але Беларусі выдзяляе ўраду Беларусі 25 млн. руб., як прадугледжвалася, а толькі дзесяць.

Усё правільна. Но ў гэты дзень Ленін бярэ ўдзел ў паседжанні ЦК РКП(б). На паседжанні абмяркоўваюцца пытанні аб Украіне і Беларусі. Тэрыторыю яшчэ неўканстытуяванай Беларусі бальшавіцкі ЦК скарачае ўдвая: цалкам забірае ў склад Расіі Віцебскую, Магілёўскую і Смаленскую губерні. А раз змяншаеца тэрыторыя Беларусі, змяншаецца і пазыка ёй (потым бальшавікі прыгорнуць да Расіі пэўную частку і Менскай губерні).

У 1989 г. яшчэ панавала КПСС, можна было крытыкаць Сталіна, але нельга было чапаць свяжэнную асабу Леніна. І таму ў сваёй дакументальнай аповесці Эрнэст Ялугін піша, што паседжанне ЦК, на якім вырашалася пытанне аб межах Беларусі, "праводзілася без удзелу У. І. Леніна, які хварэў пасля ранення". Ды не, Ільч быў даўно здаровенькі і бадзёранкі.

Ад каго сыходзіла ідэя "абразанні" Беларусі? Вядома толькі тое, што наркі нацыянальнасцяў Сталін разам з Дзяржынскім у студзені 1919 года заходзіліся па-за Маскоўню, высвятлялі, чаму Перм апынулася ў руках "белых". Ці ўзгадніў ім Ленін раўшненне ад 16 студзеня? Затое дакладна вядома, што адпаведны пункт у пратаколе пасяджэння ЦК РКП(б) уласнаручна рэдагаваў старшыня Усерасійскага Цэнтральнага Выканаўчага Комі-

тэта і сакратар ЦК РКП(б) Якаў Свярдлоў. Кожны можа ўбачыць фотакопію гэтага пратаколу ў кнізе "1 января 1919 года. Временное рабочее-крестьянское советское правительство Белоруссии".

* * *

Калі Масква вырашыла адарваць ад Беларусі трох ўсходніх губерні, а рашту аўдзінаць з Савецкай Рэспублікай Літвы, у абарону трэтытарыяльнай цэласнасці і асобнасці Беларусі выступілі Мяснікян, Кнорынг ды іншыя "інтэрнацыяналісты". Супраць гэтага рагашэння пратэставалі таксама Зміцер Жылуновіч, Зміцер Чарнушэвіч, Аляксандар Чарвякоў, Язэп Дыла, Ларыўон Пузыроў, Фабіян Шантыр і Усевалад Фальскі. Часовы ўрад Беларусі быў падзелены на дзве часткі. Адну з іх прадстаўнік ЦК РКП(б) Адольф Іофе называў "нашымі", другую - беларусамі і лічыў, што "нашы" большыя нацыяналісты, чым беларусы. Ці маглі гэтыя дзве групы выступіць супраць рагашэння Масквы салідарна? Ці дало б такое выступленне плён?

Пытанні, па-моему, рытарычныя. Асабліва калі ўзяць, што ў Менску прыехаў Якаў Свярдлоў, і змусіў "нашых" падпрадкаўвания Маскве.

* * *

Жылуновіч, калі на тое пайшло, - першы гісторык БССР. Ён не толькі кінуў у 1923 годзе кліч "Пара пісаць гісторыю рэвалюцыі!", але і сам напісаў працу пад загалоўкам "Да гісторыі Савецкага Беларусі", а потым быў шэраг публікаций, у тым ліку з падзагалоўкам "Да гісторыі Савецкага Беларусі" і "Матар'ялы да гісторыі Савецкага Беларусі".

Сутнасць барацьбы пралетарыяту і яго сацыял-дэмакратычнай партыі заключалася ў tym, каб узвысіць працоўных у матэрыйальным і духоўным аспектах, каб работчы падняўся да інжынера. (Як жылі за царскім часам інжынеры, чытайце "Блукані па пакутах" Аляксандра Талстога. Колкі пакояў было ў кватэры яшчэ нежанатага інжынера Івана Іванавіча Цялігіна?)

У нас ёсць піцерскі здымак фрэзероўшчыка завода "Вулкан" Зміцера Жылуновіча. З кадэцкай (!) газетай "Речь" пад пахай. "Прости савецкі чалавек", які не памятаў царскага часу і насіў ватоўку, зірнуўшы на гэты здымак, мог падумаць, што на ім - калі не буржуй, дык нейкі чыноўнік ці інтэлігент.

Як пачуваўся Жылуновіч, калі трапіў на завод імя Варашылава? Дзе атаварваў карткі на харчы і мануфактуру? Што ён думаў? Не можа ён не параванічаў узровень жыцця кваліфікаванага работчага за савецкім і за царскім часам...

...Станіслаў Пятровіч Шушкевіч успамінаў: "Некая восеню 1936 года (нездадуга да арышту. - А. С.) я сустрэў Цішку Гартнага на вуліцы з кошыкам. Ён ішоў прыгроблены і нёс дадому прафукты".

- Хварэю, - казаў ён, - ды і жонка з дачкою крху занядужалі. А да гэтага яшчэ колькі непрыемнасцей. Некаторыя з тых, хто яшчэ нядайнахіліся да мяне, вышукваюць плямы на май сумленні.

У вачах стамленаага Цішкі Гартнага стаялі невыказны боль і горыч".

3 лістапада 2012 г.

Пост у розных народаў свету

Пост - гэта аскетычная практика жыцця, якая садзейнічае панаванню духоўна-мартынскіх імкненняў над пачуццямі. Пост як феномен вядомы ва многіх рэлігіях свету, пачынаючы з найстарэйшых часоў.

Напрыклад, у стара-жытнай бецкай кнізе "Паты-мока" даючы правілы, якімі кіраваліся манахі. Прытымліваючыся розных абмежаванняў, ім трэба было заўсёды ўстрымлівацца ў ядзе і зусім не ўжываць спіртных напіткаў. Звычайнай манахі абавязаны былі ціха жыць з працягнутымі рукамі ў просьбe кавалка хлеба і есці абмежавана тое, што давалася, а багатым манахам катэгічна забаранялася ўжываць мяса.

У паўночнаамерыканскіх жрацоў, бразільскіх піаі, паўднёваафриканскіх жрацоў-фетышыстаў, аўстралійскіх і папуаскіх чараўнікоў, нойдаў лапароў, сібірскіх шаманаў таксама існавалі свае правілы - абмежаванні. Усе гэтая людзі павінны былі жыць у пастаянным пакаянні, у строгім посце. Свайм навучэнцам - пераемнікам яны загадвалі прытымлівацца такіх жа правіл.

Іудаізм. Пост (3 Цар. 21,9; Неем. 9, 1; Іер. 36, 6) у іудзеяў цікавы тым, што ва ўсе часы небяспекі або агульных грамадскіх бедстваў у іх было прынята і лічылася рэлігійным абавязкам накладаць на сябе пост, г.зн. ўстрымлівацца ў ядзе, маліца, прыносіць ахвяры. У Кнізе Суддзяў Ізраілевых чытаєм: "Тады ўсе сыны Ізраілевы і ўесь народ ... прышли ў дом Божы і, сядзячы там, плакалі перед Господам, і пасціліся ў той дзень да вечара, і гужеслі ўсеспаленні і мірны ахвяры перед Богам" (Суд. 20, 26).

У II Кнізе Царстваў чытаем пра тое, як народ смуткаў па прычыне гібелі першага іудзейскага цара Саула і сына яго Іанафана: "І рыдалі, і плакалі да вечара аб Сауле і аб сыне яго Іанафане, і аб нароце Гасподнім, і аб дому Ізраілевым, што загінулі яны ад мяча" (2 Цар 1, 12). З гэтай нагоды буły прыняты сямідзённы пост.

Вядома, што найстарэйшым і найважнейшым з'яўляецца пераклад Бібліі на грэчаскую мову. Ён быў выкананы 72-ма александрыйскімі вучонымі для егіпецкага цара Пталамея II Філадэльфа (ІІІ-II стст. да Н.Х.). Аднак грэчаскі тэкст не прынялі іудзейскія рэвіны і дзень апублікаўвання перакладу Бібліі абыўлі посым.

Да посту ўжэрэй ставіліся даволі строга. Посны дзень працягваўся суткі, з вечара да вечара, 24 гадзіны. Падчас посту ўжэрэй ўстрымліваліся не толькі ад ежы, але і іншых пачуццёвых патрэб. Пры гэтым апраналіся ў грубае адзенне, не абувалі сандалі, пасыпалі галаву попелам, не мылі рук і ўвогуле не ўмываліся. Сінагогі ў посныя дні напаўняліся стогнам, крыкамі, плачам, поўным смтку і раскайня (Іс. 22, 12).

Хоць для ўжэрэй быў прадпісаны толькі адзін пост - у вялікі дзень Ачышчэння, у дзясяты дзень сёмага месяца (Лев. 16, 29), аднак пазней, як бачым, у знак памяці тых або іншых сумных падзеяў былі ўстаноўлены яшчэ розныя посныя дні. Іх у єўрапейскім календары стала 28, аднак усе яны не маюць агульной абавязковай сілы.

Іслам - рэлігія, абвешчаная прарокам Магаметам (571-632 гг. пасля Н.Х.), патрабуе веравання ў адзінага ўсемагутнага Аллаха (Бога). (Суд. 20, 26).

Пры Магамете стала забаронена мусульманам ужываць у ежу свініну і піць віно.

Спачатку быў уведзены аднадзённы пост, потым адменены і замест яго ўстаноўлены месяц посту Рамадан.

Рамадан (араб.) ці Рамазан (турэцк.) - гэта строгі пост, прыходзіцца ён на дзясятыя месяцы календара. Пачынаючы з таго моманту сутак, калі становіцца магчымым адрозніць белую нітку ад чорнай і да заходу сонца, мусульманам забаронена есці, піць, мець зношныя з жонкай. Карав не давалі ў гэты час нават ставіць кілімы, купацца, удыхаць паухучы водар, праглынаць сліну, цалаваць жанчыну. Хто прыме лякарства, павінен для ачышчэння накарміць беднага чалавека, жабрака. Падчас посту спыняюцца ўсякія гандлёвія адносіны, і нават знікаеца дзяржаўная дзейнасць. Самыя важныя дыпламатычныя спраўы пераносіцца на наступны месяц. Ад захавання посту вызваляюцца толькі парадзікі і асобы, якія падарожнічаюць.

Заканчэнне посту адзначаецца ўрачыстымі святамі. У розных мусульманскіх краінах на пост Рамадан прыходзіцца святы, устаноўлены ад сваіх мінулых вераўнікі, таму шэрэг традыцый і абраадаў у кожнага народа мае свае асаблівасці.

Будызм. Адзначым, як строгае аскетычнае жыццё, устрыманне ад ежы і іншых пачуццёвых жаданняў дапамагло стаўленню заснавальніка будызму.

У палаўні VI ст. (па меркаванні іншых - у пачатку V ст. да Н.Х.) у сям'і цара індыйскага племені сакіяў Судгдана нарадзіўся хлопчык Гаўтама. Вырас у вялікай раскошы, у 19 гадоў ажаніўся. Да чакаўніка

шыся нараджэння свайго сына, пакінуў сям'ю і стаў пустэльнікам. Абмяжоўваў сябе ва ўсім, вёў аскетычны лад жыцця, увесь час праводзіў у разважаннях аб сэнсе жыцця, аб прызначэнні чалавека на зямлі. Меў сваіх вучняў.

Некаторы час, далучыўшыся да сяброў бацкі, глыбока вывучаў асновы індыjsкай філософіі.

Не задаволіўшыся гэтым вучэннем, зноў пайшоў у пустэльныя мясціны, шмат пасціўся. І тут для яго прыйшло адкрыццё, што ён - Буда, што да яго ўжо былі 24 такія прароцкі. Пасля кожнага Буды яго рэлігія развівалася, квітнела, потым забывалася.

Гаўтама паверыў, што ён - 25-ы Буда, і стаў працаваць сваё вучэнне. У дрымучых лясах у суровым посце з пяццю вучнямі ён пражыў шэсць з паловай гадоў, самаудасканальваўся. Слава аб ім разнеслася па ўсім свеце. Такім чынам, адмовіўшыся ад усіх зямных дабротаў, пры аскетычнымі ладзе жыцця, пастаянна захоўваючы пост, Гаўтама стаў заснавальнікам новай рэлігіі.

Набожныя будысты вераць, што быў час, калі ён, Буда, пасціўся сем разоў па сем сутак, і кожны раз архангел Бrama з'яўляўся да яго на гутарку і даваў парады.

Усім сваім жыццём Гаўтама сцвярджаў, што ён, працаваючы свету сваю рэлігію, кіруеца пачуццём любові і спачування да бліжняга. А таго, якія пачуцця чалавек можа дасягнуць толькі праз пост.

(Працяг будзе.)

Ксёндз-пробаашч
Менскага касцёла
Св. Сымона і Св. Алены
У. Завальнюк,
магістр тэалогії.

У Старых Дарогах усталявалі помнік Анатолю Беламу

Да гадавіны з дня смерці навукоўца, асветніка, калекцыянера Анатоля Белага ля яго сядзібы ўсталявалі помнік.

Бюст зрабіў народны мастак Беларусі Ўладзімір Лятун.

Бюст усталяваны на вялікім 12-тонным валуне, які быў знойдзены ў Старадарожскім раёне.

Помнік Беламу стаў у шэрагу іншых помнікаў выбітнымі дзяржаўнымі дзеячамі, паэтам, артыстам, святым, якія ён усталяваю на сваёй сядзібе.

Дзякуючы намаганням Белага, былі знойдзены пляцоўкі і сродкі для ўсталявання помніка Святой Ефрасінні Полацкай ў Полацку, Максіму Багдановічу ў Яраслаўлі, Ларысе Геніюш у Зэльве, а таксама з'явіўся знакаміты ансамбль помнікаў беларускім дзеячам у дварыку БДУ, дзе Анатоль Белы працаваў з 1968 года.

На ўрачыстасце адкрыцця помніка Беламу ў Старых Дарогах, дзе ён пахаваны, прыехалі ягоная ўдава Ала Мікалаеўна, дачка Святланы, сваякі, сябры клубу "Спадчына", краязнаўцы, мясцовыя актыўісты. Некалькі дзясяткі чалавек выступілі на адкрыцці помніка, згадваючы сябра і калегу. Падчас выступаў прауччала, што і музей, які стварыў у Старых Дарогах на сваёй сядзібе Анатоль Белы, і які ўстрымліваў калі 1700 твораў выяўленчага мастацтва, і клуб "Спадчына", заснаваны ў 1984 годзе, прыцягваючы працаўцаў.

Музеем зараз апякуеца стрычечны брат Анатоля Міхась Белы, а фармальна ён належыць ўдаве Але Мікалаеўне. Як распавяляла дачка А. Белага Святлана, у музей людзі прыходзяць групамі і паасобку, цікавасць да калекцыі Анатоля Белага застаецца.

Падрыхтаваны да друку Дыяруш "Спадчыны", укладзены сябрамі клубу і том успамінаў пра Анатоля Белага.

Паводле Радыё Свабода.

Талака ў Багацькаўцы

Сёмага лістапада 2012 адбылася талака ТБМ імя Ф. Скарыны г. Магілёва ў Багацькаўцы на радзіме братоў Гарэцкіх. Дзевяць магілёўцаў на двух легкавіках разам з супрацоўнікамі краязнаўчага музея з Мсціслава пасадзілі ружы ў кветніку, які залажылі лягас.

каля хаты Гарэцкіх, і разам рагантавалі памятны знак. А пасля наведалі мясцовыя могілкі, дзе пахаваны Ахрасіння і Іван Гарэцкі. Неабходна было агледзіць, у якім стане знаходзіцца агароджа і які аўтам працы выпадае нам на вясну. А паколькі дарогу разаралі і на машине

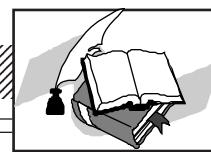
немагчыма было даехаць, то на могілкі прыйшлося дабірацца на мясцовым гужавым транспарце. Апасля ўсіх гэтых прыгод магілёўцы, пачаставаўшыся прысмакамі ў Мсціслаўскай кавярні, накіраваліся на Смаленшчыну, дзе наведалі вёску Пятровічы - радзіму пісьменніка-фантаста Айзека Азімава. Калісці гэта была тэрыторыя Магілёўскай губер-

ні. З цяжкасцю адшукалі памятны знак і дужа былі засмучаныя, што шыльда з памятнага знака скрадзена і ўсё парасло быльнягом. Прыйшлося прыбраць крыху помнік і зараз мяркуем, як у наступным годзе вырашыць праблему з шыльдай Айзеку Азімаву.

Алег Дзялячкоў,

г. Магілёў.

Уладзімір Арлоў:

Беларусы маюць еўрапейскую будучыню

У аўторак, 13 лістапада, у Магілёве адбылася прэзентацыя кнігі "Краіна Беларусь. Вялікае Княства Літоўскае" з удзелам аўтараў - пісьменніка Уладзіміра Арлова і мастака Зміцера Герасімовіча. Гасцямі вечарыны, арганізатарамі якой сталі Магілёўскі гарадскі цэнтр культуры і адпачынку і гарадская арганізацыя ТБМ імя Францішка Скарыны, сталі больш за 120 магілёўцаў.

Прэзентацыю новага ілюстраванага выдання пра нашу Радзіму У. Арлоў пачаў з камплімента магілёўцам: "Я вельмі рады ізноў наведаць гэтыя старажытныя прыгожы горад, які мяне заўсёды натхніе. Імя вашага цудоўнага горада дзясяткі, можа, і сотні разоў сустракаецца ў гэтай кнізе".

Таксама пісьменнік адзначыў, што гэта фактычна другая пасля менскіх прэзентацыяў кнігі, якая гэтым разам прысвечана 490-годдзю заснавання друкарні Мамонічаў у Вільні - першай друкарні на этнічнай беларускай тэрыторыі.

Адносна самога выдання сп. Арлоў адзначыў, што гэта кніга прысвечана дзяржававорчай ролі наших продкаў, якія называлі сябе ліцвінамі, паколькі "Вялікае Княства Літоўскае" - гэта найперш наша дзяржава, а найменні "Літва" і "ліцвіны" на працягу стагоддзяў існавалі на наших землях".

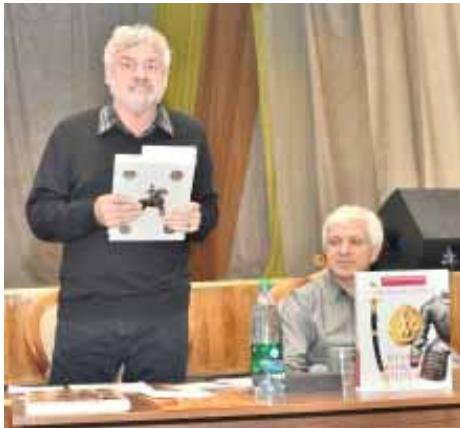
Адметнасць кнігі "Краіна Беларусь. Вялікае Княства

Літоўскае", якая фактычна з'яўляецца ілюстраванай гісторыяй нашай сярэднявечнай дзяржавы, - сам яе змест, які храна-лагічна не абмяжоўваеца межамі існавання ВКЛ. Паводле У. Арлова, 16 з 70 раздзелаў гэтай кнігі прысвячаны падзеям, што адбыліся ўжо пасля 1795 года, калі гісторычны гадзіннік адлічыў апошнія дні існавання самастойнай беларускай дзяржавы. Больш за тое, у новым выданні храналогія гісторычных падзеяў працягваецца фактычна да нашых дзён!

Што да мовы выдання, то, па словаах Уладзіміра Арлова, аўтары імкнуліся пазбагаць сухога акадэмічнага стылю і нават змясцілі некалькі гісторычных анекдотаў.

Мастак Зміцер Герасімовіч адзначыў, што новае выданне змяшчае больш за 2000 фотадымыкаў і ілюстрацый, якія аўтары адбрали з больш чым 10 000! Яшчэ адной адметнасцю выдання з'яўляецца, што ў ім размешчаны бліскучыя мастацкія рэканструкцыі наших сярэднявечных гародоў і замкаў.

Уладзімір Арлоў таксама дадаў, што ў кнізе згадваецца шмат гісторычных па-

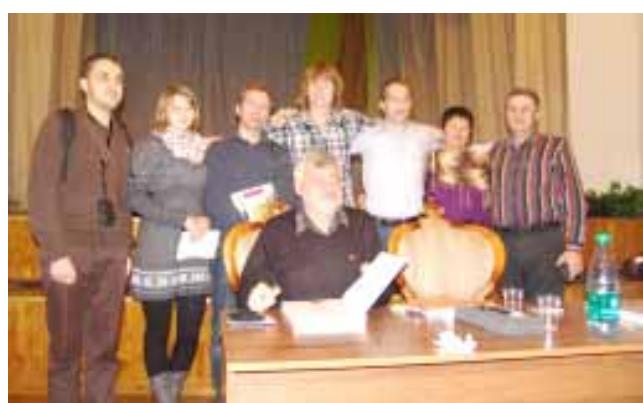

дзей і фактаў, малавядомых шырокаму колу чытачу. Напрыклад, тое, што на працягу 40 дзён у 1939 г. Вільня ўваходзіла ў склад БССР, а ў самім горадзе адбываліся мітынгі і сходы, прысвячаныя "далучэнню навечна" старажытнай беларускай сталіцы да этнічнай беларускіх земляў. "А маёй самай любімай ілюстрацыяй, - працягваў У. Арлоў, - з'яўляецца фотадымык банкета ў Гародні, прысвячанага абавязчэнню БНР".

Напрыканцы вечарыны пісьменнік зрабіў выснову: "У гэтай кнізе мы сцварэжаем, што беларусы - гісторычна, культурна, ментальна - еўрапейскі народ. У нас еўрапейская гісторыя - гэта пропуск у нашу еўрапейскую будучыню".

І хоць на самай прэзентацыі, на вялікі жаль, нельга было набыць кнігу, пасля заканчэння вечарыны да аўтараў выдання па аўтограф утварылася ладная чарга. Аказаўлася, што магілёўцы прыйшли на імпрэзу з набытымі загадзя кнігамі, некалькі дзясятак асобнікамі якой, што паступілі ў продаж у магілёўскіх кнігарні, разышліся за пару дзён! І гэта пераканаўчы сведчыць, што мае рацыю Уладзімір Арлоў, а беларусы памятаюць сваю гісторыю і хочуць мець сапраўдную еўрапейскую будучыню.

**Юрась Каласоўскі,
Магілёў.**

Урок-свята беларускай мовы

Вершы, спектаклі, пачастункі - так выглядае ўрок беларускай мовы ў пачатковай школе № 6 у Гайнаўцы. Наставніца Людміла Грыгарук часта ладзіць адмысловыя ўрокі-святы, каб заняткі былі цікавыя і зймальныя:

- Эта такі незвычайны, урачысты ўрок, ўрок-свята, можна сказваць, пад назвай "Праводзіны восені". Мы падрыхтавалі кароткую інсценіроўку пад загалоўкам "Восень", дэкламатарскі конкурс. Дзеткі вывучылі вершы пра восень, загадкі. Запрашаем першакласнікаў. Вельмі прыемна, калі прыйдуць іншыя малодшыя вучні. Старэйшыя пакажуць ім тое, што падрыхтавалі.

На ўрок да вучняў чацвёртага класа прыйшлі першакласнікі, якія сталі гледачамі прадстаўлення. У падрыхтоўцы да свята прымалі ўдзел так-

сама бацькі вучняў, якія рыхтавалі касцюмы і пачастунак.
**Наталля Герасімюк,
Беларускае Радыё Рацье.
Фота аўтара.**

Памяці Міхася Ткачова

На Дзяды ў Таварыстве беларускай мовы імя Францішка Скарыны адбылася вечарына памяці галоўнага рэдактара выдавецтва "Беларуская Энцыклапедыя", першага старшыні Беларускай сацыял-дэмакратычнай Грамады, доктара гісторычных навук прафесара Міхася Ткачова (1942-1992). Вечарыну адкрыла першая намесніца старшыні ТБМ Алена Анісім.

Успамінамі пра свайго земляка і старэйшага калегу з прысутнымі падзяліўся старшыня ТБМ, ветэран Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Грамады), кандыдат гісторычных навук Алег Трусаў. Ён расказаў пра бацькоў Міхася Ткачова і яго братоў, абы яго ролі дэмакратычным руху канца 1980-х - пачатку 1990-гг.

Дэпутат Вярхоўнага Савета Беларусі XII склікання, былы намеснік старшыні Беларускай сацыял-дэмакратычнай Грамады Міхалай Крыжаноўскі засяродзіў увагу прысутных на том, што Міхася Ткачоў быў з тых, хто ўмее яднаць людзей, а не раз'ядноўваць. Ён

выказаў упэўненасць, што беларуская сацыял-дэмакратычнай партыі падзягла б шмат якіх праблем, калі б жывым заставаўся першы старшыня БСДГ. Мікалай Крыжаноўскі расказаў таксама пра Алеся Карапёва, брата Міхася Ткачова, настаўніка гісторыі, сацыял-дэмакрата, які таксама рана пакінуў нас.

У гісторыі бываюць такія моманты, сказаў галоўны рэдактар тыднёвіка "Новы час", былы намеснік старшыні Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Грамады), кандыдат гісторычных навук Аляксей Кароль, што звортныя рухі ў грамадскім і палітычным жыцці адбываюцца з прычыны адсутнасці ў грамадстве людзей на дзеленых пэўнымі якасцямі. На

думку прамоўцы, магчымы, калі б Міхася Ткачоў не памёр так рана, падзеі ў Беларусі развіваліся б інакш. Аляксей Кароль таксама падзяліўся ўспамінамі аб сустрэчах і размовах з Міхасём Ткачовым.

Пра супольную працу, сустрэчы і размовы з Міхасём

Мемарыяльная дошка Міхасю Ткачову ў Гародні

Ткачовым, абы яго ролі ў патрыйчынным выхаванні моладзі апавядаў малодыч калега Міхася Ткачова, археолаг, кандыдат гісторычных навук Эдвард Зайкоўскі.

Закрываючы вечарыну, старшыня Менскай гарадской арганізацыі БСДП Анатоль Сідарэвіч падзякаваў усім, хто прыйшоў ушанаваць памяць выдатнага гісторыка, энцыклапедыста і палітычнага дзеяча.

Наші кар.

Беларуская мова - ТБМ наша будучыня

Ахвяраванні на ТБМ

- Суша Тамара - 50000 р., г. Менск
- Лопух Людміла - 50000 р., Наваградскі р-н.
- Раманчык Надзея - 50000 р., Навагр. р-н.
- Марачкін Аляксей - 40000 р., г. Менск
- Стадуб Іван - 15000 р., г. Менск
- Пухоўская Юлія - 20000 р., г. Менск
- Фурс Антон - 100000 р., г. Паставы
- Сяргеев В.П. - 95000 р., Крупскі р-н.
- Шкірманкоў Фелікс - 50000 р., г. Слаўгарад
- Максімчук Р.У. - 200000 р., г. Менск
- Невядомы - 50000 р., г. Менск
- Ражкоў Леанід - 300000 р., г. Менск
- Лазарук Тамара - 30000 р., г. Менск
- Краўцоў Васіль - 100000 р., г. Гомель
- Птушко Сяргей - 30000 р., в. Хільчыцы, Жыткавіцкі р-н.
- Талерчык А.С. - 50000 р., г. Гродна
- Раманік Т.І. - 100000 р., г. Менск

- Павідайка В. М. - 70000 р., г. Менск
- Садоўскі Мікола - 35000 р., г. Менск
- Ліхашэрст Макар - 25000 р., г. Менск
- Саўліч М. - 100000 р., в. Падсвілле, Глыбоцкі р-н
- Восіпава А - 50000 р., г. Гомель
- Раманцэвіч Валянціна - 50000 р., г. Менск
- Шып Кірыл - 10000 р., г. Менск
- Васільчанка Мікалай - 20000 р., г. Менск
- Чайкоўскі Павел - 40000 р., г. Менск
- Чэчат Алеся - 50000 р., г. Менск
- Лемеш Алена - 20000 р., г. Менск

Дзейнасць ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны" па наданні роднай мове роўнага статуса дзяржаўнай вымагае вялікіх выдаткаў. Падтрымаць ТБМ – справа гонару кожнага грамадзяніна краіны.

Просім Вашыя ахвяраванні дасылаць на адрес, вул. Румянцева, 13, г. Мінск, 220034, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ №3015741233011 у Аддзяленні № 539 ААТ "Белівестбанка" код 739 (УНП 100129705) праз любое аддзяленне ашчадбанка Беларусбанк.

Паведамленне

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705

адральник плаціку

Аддзяленне № 539 ААТ "Белівестбанк"

назва банка

Рахунак атрымальніка 3015741233011 Асабовы рахунак

739

(прозвічча, імя, імя па-батькову, адрас)

Від плаціку Ахвяраванні на дзеяўств. ТБМ

Пеня Разам

Касір

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705

адральник плаціку

Аддзяленне № 539 ААТ "Белівестбанк"

назва банка

Рахунак атрымальніка 3015741233011 Асабовы рахунак

739

(прозвічча, імя, імя па-батькову, адрас)

Від плаціку Ахвяраванні на дзеяўств. ТБМ

Пеня Разам

Квітанцыя

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705

адральник плаціку

Аддзяленне № 539 ААТ "Белівестбанк"

назва банка

Рахунак атрымальніка 3015741233011 Асабовы рахунак

(Заканчэнне. Пачатак
у папяр. нумары.)

Праз нейкі час, скары-
стаўшыся праездам імператара
Аляксандра I праз Ружаны па
Слонімскім гасцінцы, Каменскі
упаўнаважкі ў настаяцеля Ру-
жанскага базыльянскага мана-
стыра Марціноўскага асабіста
падаць скаргу цару ад імя ўся-
го ордэна. Трэба сказаць, што
на горад Слонім праз Нарву,
Мітаву, Рыгу, Вільню ішоў та-
ды самы галоўны гасцінец - да-
рога з Пецярбурга ў Заходнюю
Еўропу. Імператар Аляксандр,
які у той час шмат вандраваў,
часта праезджаў праз Слонім,
але ніколі там не спыняўся, бо
заўжды начаваў на другой стан-
цыі ад горада - у Ружанах, у
тамтэйшага прыходскага свя-
тара Бабровіча, якога вельмі

паважаў. У прашэнні прадстаўленым імператару 12 студзеня 1823 г. іераманах Марціноўскі просіць "яго вялікасць не прыводзіць у выкананне распараджэння ў міністэрства духоўных спраў, якія маюць мэтай скасаванне ордэна і дазволіць ордэну даслаць у сталіцу сваіх дэпутатаў для абароны ...". Гэта "дзёрзкая" выхадка не спадабалася цару. Ён загадаў адмовіць просьбіту. У сакавіку 1823 г. 2-гі дэпартамент запатрабаваў ад правінцыяля ордэна растлумачыць на-году "супрацьзаконнага дзеяння".

Тлумачачы свае дзеяні, Каменскі пісаў, што ён "ічаслівы, што мае магчымасць даць ... тлумачэнне вышэйшаму ў імперыі органу, каб абараніць правы базыльянскага ордэна". Па яго меркаванні, падставамі існавання і валодання маё масцю ордэна ёсць: 1. Унутранае пакліканне да манаства.... 2. Згодна з 4-м Халкідонскім саборам, манастыры высвечаныя біскупам, павінны заставацца манаstryрамі, а прыналежныя ім рэчы застаюцца за імі... , далей ён спасылаецца на Трыдзенскі, Кобрынскі і Замойскія саборы, на прывілеі каралёў Рэчы Паспалітай і ўказы цара аб tym, што манастырскія маёнткі маюць права казённых маёнткаў. 3. Кожны павінен клапаціцца пра дабрабыт свайго ордэна (з манаскай прысягі). "Па гэтых прычынах, - працягвае Каменскі, - 12 студзеня 1823 г. я звярнуўся да заступніцтва гасудара з просьбай, але яшчэ раней, 29 кастрычніка 1822 г. я прасіў заступніцтва князя Галіцына і мітрапаліта Булгака, менавіта: пасля атрымання ўказу з калегі ад 16 і 31 кастрычніка, у якіх не толькі парушаюцца ўказаныя права і прывілеі, але і прысутнічае пагроза скасавання самога ордэна. Чаго ж больш чакаць? Самая багатыя манастыры будуць перароблены ў семінары, а найболей бедныя пойдуть на карысць белага духавенства". Да рапарта пра вінцыяла былі дададзены 1) да веранасць, дадзеная іераманаху Марціноўскуму ад імя ўсяго ордэна, якую падпісалі: Цэзары Каменскі, правінцыял; Януш Касцельскі, канонік;

Язафат Жарські, літоїуські кансультар, доктар філософії; Тадэвуш Маеўскі, доктар філософії, сакратар Літоўскай правінції, і 2) тлумачэнне Марціноўскага ад 23 сакавіка 1823 г. пра блічная свецкая вучэльня.

П.О. Баброўскі піша што планы абедзвюх кансісторый пакуль што "не адпавядалі ні прапанове міністра, ні мэце мітрапаліта Булгака заха-

Цэзары Каменскі

дадзеные яму даручэнне

6 лютага 1823 г. міністру духоўных спраў і народнай асветы даручуў 2-му дэпартаменту (духоўных спраў - Л.П.) на падставе архіваў вызначыць памеры манастырскіх фундушаў. Разбор архіва 2-га дэпартамента выявіў немагчымасць зрабіць гэта. Таму для праверкі капіталаў манастыроў калегія міністэрства звярнулася да епархіяльных кансісторый, г.зн. да кіраўніцтва белага духавенства, ініцыятара гэтай справы.

Кансістория выказала намер заніць пад семінарью Віленскі Свята-Траецкі і Жыровіцкі монастыры. Менавіта ў гэтых монастырах былі сабраны галоўныя сілы базыльянаў, тут была вышэйшая школа ордэна. Так сама ўсе монастыры якія мелі прыход, падлягали скасаванню, г.зн. з 39 касаваліся 23 манастыры.

У 1819 г. Берасцейскія капитул прыняў рашэнне арганізаваць у Супрасльскім манастыры семінарью і прасіў для гэтага дапамогі ў ордэна. Манастыр знаходзіўся ў дрэнным стане, быў заняты артылерыйскімі складамі і не меў спраўных памяшканняў для планаванай семінаріі на 30 чалавек і вучэльні на 70 (дзяцей бедных)

святароў у Берасцейскай епархii было болей за 100). Літоўскі правінцыял Цэзары Каменскі у сваім лісце ў кансісторыю ад 14 лютага 1823 г. пагадзіўся з меркаваннем белага духавенства. Але з-за ўрадавага рашэння пра скасаванне базыльянскіх школ, нічога не атрымалася. Быценскі манастыр кіраўніцтва базыльянаў жадала пакінуць для сваіх навіццяў і ў гэтым пытанні прыйшло да згоды з белым духавенствам. Тараканскі манастыр, знаходзіўся на ўсходнім епархii і таму быў нязручны для семінаркі, але яго фундушы белае духавенства жадала аддаць планаванай Жыровіцкай семінарыі ці на ўтрыманне жаночага інстытута для дачок святароў. Найболей зручным для епархіяльнай семінаркі лічыўся Жыровіцкі манастыр, у якім маглі размясціцца таксама кансісторыя і біскупская кафедра. Кіраўніцтва ордэна працапавала для гэтых мэт Супрасльскі манастыр, а Жыровіцкі жадала пакінуць за сабой, бо ордэн ужо меў у ім публічную свецкую школу. Аднак жаданне Берасцейскай кансісторыі забраць Жыровіцкі манастыр у ордэна было цвёрдым. У свою чаргу, Віленская мітрапалічая кансісторыя вырашила арганізаваць сваю епархіяльнную семінарку і ў Віленскім Свята-Траецкім базыльянскім манастыры. У гэтым манастыры жылі манахі ўсіх уніяцкіх правінцый якія вучыліся ў семінаркі пры Віленскім універсітэце і знаходзіліся публічнай школе.

блічна свецькай вучэльня.
П.О. Баброўскі піша
што планы абедзюю кансістор-
ый пакуль што "не адпавяд-
лі ні прапанове міністра, ні мэ-
це мітрапаліта Булгака заха-

ваць у руках базыльянскага ордэна галоўныя манастыры". Абарону інтарэсаў базыльянскага ордэна прыняў на сябе літоўскі правінцыял, у той час яшчэ і архімандрит Лешчынскага манастыра Цэзары Каменскі са сваімі кансультарамі і вучонымі багасловамі Свята-Траецкага Віленскага манастыра. Як пісаў П.О. Баброўскі: "З першых жа дзеянняў правінцыяла было бачна, што яны не жадалі прызнаваць распараджэнню міністэрства". Каменскі заручыўся падтрымкай М.М. Навасільцева, які у 1823 г. прыбыў у Вільню па справе філаматаў, базыльяне пісалі скаргі, артыкулы ў перыядычным друку і здолелі замарудзіць ліквідацыю базыльянскіх манастыр

роў. Напрыклад, 5 красавіка 1823 г. літоўскі правінцыял тлумачыць 2-му дэпартаменту калегіі, што на працы паўгода ён не ўстане выканаць загаду пра манастыры і просіць падоўжыць тэрмін яшчэ на паўгода, правінцыял падае 2-му дэпартаменту скаргу на Берасцейскую і Віленскую кансісторыі: "Трэба мець на ўвазе, што 1) кансісторыя да базыльянаў становіцца ў становішча пазоўніка (у юрыдычным сэнсе - Л. П.) і таму не можа

2) што кансісторыя ... ужо вызначыла свае права на манастыры, быцам бы захоплены базыльянамі. Тым часам, разглядаючы архіў, я цяпер адшукаў сапраўдныя дакументы іншага роду: гэта - распароджэнні паты на далучэнне Антопальскага прыходскога фундуша ... да манастырскага ... і дазвол мітрапаліту на падобныя ж далучэнні бедных і нічога не значных прыходскіх фундушоў да манастырскіх ... Таму 3) правінцыял мае справядлівую падставу прасіць дэпартамент вызваліць яго ад падачы дакументаў у кансісторыю, бо яна стала пазоўнікам". Скарга Каменскага мела поспех, 2-і дэпартамент калегі зрабіў саступку: ён загадаў кансісторыям задаволіцца праверкай прабелу складзенай у 1809 г. ведамасці пра манастыры, патрабуючы ад правінцыяла толькі дадатковых папер з абавязковым іх зваротам яму. Літоўская правінцыя была вызвалена ад неабходнасці шукаць самой на сабе кампраментуючыя дакументы.

циї раптам сваю юстойлі-
васць..." .

Спачатку літоускі пра-
вінцыял Каменскі і яго кансу-
льтары знайшли падтрымку ў
Навасільцау М. М. і рэктара
Віленскага ўніверсітета Пелі-
канна В.В. Цікава чытаць у Ба-
бруўскага П.О. крытыку На-
васільцаава за падтрымку базы-
льянаў. Наваільцау - чалавек
з вельмі вызначанай рэпута-
цыяй, абвінавачваецца як пра-
змерны заходнік выгадаваны ў
Англіі "на неўласцівых Расіі
канстытуцыйных установах"! И
спарады Навасільцау, спачат-
ку, у 1826-27 гг., заступаўся за
ордэн перад новым міністрам
Шышковым, звяртаючы яго
увагу на высокі ўзровень базы-
льянскай адукациі ў параў-
ненні з "разбэшчанасцю" ду-
хавенства якое атрымала аду-
кацыю ў епархіяльных семі-
нарыйах, але хутка ён перастаў
бараніць ордэн.

Пры канцы 1825 г. мі-
трапаліт Булгак, склікаў "вялі-
кую кансульту", з прадстаў-
нікоў Берасцейскага капітула і
Літоўскай базыльянскай пра-
вінцы з мэтай пагаднення інта-

нарскіх фундуши ї ... на прапанову мітрапаліта, каб ордэн саступії некаторыя манастыры і сумы на карысць семінарый белага духавенства, ... правінцыял Каменскі заяўіў, што па раскладзе сезоў, ён пры-

што на пасюзе свае, ен прысцягай абавязаны захоўваць у цэласці ўсё фундуши свайго ордэна, што ордэн утрымоўвае на свае сродкі семінарью ў Паўднёвай для тых, хто рыхтуецца ў белыя святары і што, калі ёсць у тым патрэба, ён гатовы паспрабаваць адчыніць семінарью для клірикаў яшчэ і ў другім манастыры".

Істотна, що ѿ гэтым лісце Міхал Бароўскі - аўтарытэтны святар і навуковец выказаў сваё стаўленне да праблемы: "Калі справа ішла пра адабраннне вялікіх манастыроў, як Жыровіцкі і Віленскі ... і калі жсадалі ператварыць менишыя манастыры ізноў у цэрквы на падставе што яны паўсталі з прыхадскіх цэркваў ... я ў лісце да афіцыяла Тупальскага ... рaiу берагчы базыльянскі ордэн, як адзіную апору нашай уніі, адняўшы ці аслабіўшы яку, адно духовенства не ѿ сілах будзе выстаяць у юнії. Ордэн, які кіруеца магутнай карпарацыяй і можа знайсці

карпацием і ложкі ўпакоўкай
дарогу да ўп'язовых асобаў,
валодае сілай абараніць унію,
тады як ... белае духавенства
рассыпанасе дробнымі сем'ямі,
галечау прыгнечанае, нават
сваіх дабрачынных бацца, та-
му пры усякіх абязаннях па-
ляпшэння побыту ці пад ценем
пагрозы, яно, як вагаецца
трыснёг пад ветрам, лёгка

У лістападзе 1825 г. Ка-
менські, ужо вельмі хворы ча-
лавек, пакінуй пасаду правін-
цыяла і ад'ехаў ў свой Леш-
чынскі монастырь

9 кастрычніка 1827 г. быў выдадзены ўказ, па якім у базыльянскія манастыры маглі паступаць толькі тыя, якія: "маюць дастатковыя пазнанні ў славянскай мове і ў чыне грэцкага набажэнства...", 24 кастрычніка міністр Шышкоў, верагодны аўтар гэтага ўказу, даручыў 2-му дэпартаменту калегіі пачаць выконваць гэты ўказ. У наступным 1828 г. базыльянскія манастыры былі перададзены ў кіраванне кансісторыям. 17 студзеня калегія вырашила зачыніць базыльянскія манастыры, і 27 красавіка 1828 г. цар зацвердзіў гэтае раешненне. Ордэн на тэрыторыі Беларусі быў знішчаны, базыльяне засталіся толькі ў Свята - Траецкім Віленскім манастырамі, дзе была іх семінарыя, але ў 1831 г. і гэты манастыр быў зачынены, а манахі раскарсіраваны. Пасля 1831 г. да шасцідзесятых гадоў у межах Расіі базыльяне засталіся толькі ў пяці манастырах Царства Польскага, а менавіта: у Варшаве, Узгорку, Белай, Любліні і Замосці.

Цзэары Каменскі памёр у 1827 г. у кляштары Лешч пад Пінскам. Віленскі прафесар батанікі Юндзіл згадваў: "Памёр 20 сакавіка 1827 г. ...узорны, сціплы, у навуцы сваёй گрунтойны, пільны, руплівы аб студэнтах і славе ўніверсітэта, пакінуў службу праз слабасць здароўя. Смерцю сваёй засмуціўшы вучняў і сяброў сваіх".

Лешчынскі манастыр

ЯШЧЭ ПРА "ЛІЦВІНАЎ"

Пакуль я рыхтаваў свой артыкул "Пра назыву нашай краіны і іншай" (Наша слова. 2012. № 44), выкліканы палемічным матэрыялам Э. Ялугіна, У. Лупакова, М. Шаравара, у "Нашым слове" (№ 41) Э. Ялугін даў яшчэ адзін артыкул - "Ці здымашь шапку Эрнесту і Здзіславу?" І тут, як і раней, ён цвёрда трymаеца тых самых сваіх поглядаў на тэрміны *ліцвін*, *беларус*, *руsin*, *беларусін* і г.д. Таму ёсьць патрэба прывесці дадаткова некалькі аргументаў на карысць таго, што нашых продкаў называлі "*ліцвінамі*" (або "*літоўцамі*") не толькі самі сябе жыхары Вялікага Княства Літоўскага, але і насы суледзі з усходу.

У 1955 годзе ў выдаўцстве АН СССР выйшла кніга Аўраамія Паліціна "Сказание" (348 с.) з вялікай прадмовай і такім ж вялікім каментарыямі. А. Паліцын - пісьменнік Масковіі першай паловы XVII ст. Ягоная названая кніга ўпершыню з'явілася ў 1620 г. У ёй распавядаеца пра перыяд так званай "смуты", калі на баку аднаго з супрацьлеглых станаў дзеянічалі і войскі Рэчы Паспалітай (пераважна войска Вялікага Княства Літоўскага).

Ядро кнігі - гісторыя аблогі Троіцка-Сергіеўскага манастыра з 23.09.1608 г. да 12.01.1610 г. Манастыр быў першакласнай для таго часу цвердзю на шляху да Масквы з поўначы. У кнізе А. Паліцына шмат разоў сустракаюцца слоўы "литовцы", "литовскі", напрыклад: асаду ўчынялі "люди литовские и russкие изменники", "множество пеших людей литовских... устремишацца к монастырю со всех сторон с лествицами и с щитами и с тарасы рублеными на колесах".

Яшчэ такі прыклад. М.Ю. Лермантаў у 1832 г. напісаў паэму "Літвінка". Яе герайні ліцвінка Клара - палацінка рускага баяріна Арсеня. "Она должна с покорностью немой любить того, кто грозноювойной опустошил поля ее отцов". Дзеянне паэмы адбываецца ў канцы XV - пачатку XVI ст. калі мяжы паміж Масковій і Літвой ("можа, нават калі майго старожынага Гарадка", як піша У. Скарынікін, адзін з перакладчыкаў гэтай паэмы на беларускую мову). Клара ("литвінка молодая", "гордая дева из земли чужой") паказана ў паэме як шчырая патрыётка і абаронца сваёй радзімы - Літвы. У паэме няма і не магло быць слоў "rusin", "белорус" ці "белорус", а слова "литвінка" выкарыстана 6 разоў (як сінонім да імя "Клара"), "литвін" - 2 разы, "Літва" - 2, "литовскі" (на твары Арсеня "краснел рубец, литовской сабли след") - 1 раз.

У рамане ж А.С. Пушкіна "Дубровскі" апісваюцца падзеі першай трэці XIX ст., калі ўжо не было ні Рэчы Паспалітай, а ініцыятарамі ад'яднання былі не палякі. Як

спалітай, ні Вялікага Княства Літоўскага. Не было і "литвінов", бо іх перахрысцілі ў "белорусов". Таму ў творы Пушкіна і апавядаеца "*про одного белоруского небогатого двоянина*".

У 1799 і 1800 гадах сенатар (і пісьменнік) Г.Р. Дзяржавін па волі імператара прыяджаў з інспекцыяй у наш край і ў сваёй справаздачы пісаў пра тое, што ён высытліў, калі "приехал в Белоруссию". Э. Ялугін у сваім артыкуле з захапленнем цытуе Дзяржавіна: вось, маўляй, і ён, "чалавек адказны і справядлівы", называе гэтыя губерні "Белоруссіей". А як янашк іх можна было называць, калі пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай (1795) гэта назва ўзыходнівалася за нашым краем?!

Э. Ялугін піша, што толькі "шляхта і магнаты, а не народ" [выходзіць: шляхта і магнаты - гэта ўжо "не народ"]! звалі сябе ліцвінамі. І тут жа як бы супярэчыць свайму сцвярдженню: "Усё ж значная частка шляхты і магнацтва ўпарты захоўвала ранейшую... саманазву - "rusini", а пазней і "беларусы". А яшчэ дадаеца, што ім "пасля Люблінскай унії стала выгадна перайменавацца палякамі". (Ці не дзвіць вас, паважаныя чытчы, такое пагардлівае стаўленне Э. Ялугіна да нашай ліцвінскай шляхты - гэта значыць дваранства, а, з другога боку, ці не здзіўляе вас яго ледзь не нізкалаклонства перад расійскімі дваранамі: сенатарамі Г.Р. Дзяржавінамі, скажам, дваранінам і "камер-юнкером Его Імператорскага Величества" А.С. Пушкінам?)

Зрешты, з шляхецкага ж роду паходзяць і В. Дунін-Марцінкевіч, і Ф. Багушэвіч, і Янка Купала...).

А цяпер коратка пра памянянную Э. Ялугінам Люблінскую унію. Вынікам гэтай уні было не паглынанне Вялікага Княства Літоўскага Польшчай, а стварэнне федэрациі, каб захаваць сваю дзяржаву насыць ад яе знішчэння Масковіяй. Люблінская унія 1569 года вызначаеца ў сучасных акадэмічных працах (гл., напрыклад, выданне 2012 года: Якуб Колас. Збор твораў у дваццаці тамах. Том 17. С. 801) так: "Міжнародна-прававы акт ад'яднання Вялікага Княства Літоўскага і Польшчы ў адну федэратыўную дзяржаву - Рэч Паспалітую". А ініцыятарамі

Ivan Lepeshau.

Беларусь не мае свайго марскога гандлёвага флоту не таму, што няма караблёў і маракоў, а таму, што са сцягам разобраца не можа

**Грамадскае аб'яднанне
"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"**
220034, г. Мінск вул. Румянцава, 13, тэл. 213-43-52, 204-85-11, разліковы расчунак № 3015741233011 у азд. № 539 ААТ "Белінвестбанка", г. Мінск, код 739

1 жніўня 2012 г. № 47

Сп. У. У. Макею,
Кіраўніку Адміністрацыі
Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь,
220016, г. Мінск,
вул. К. Маркса, 38.

Аб стварэнні Нацыянальнага марскога флоту Рэспублікі Беларусь.

Паважаны Уладзімір Уладзіміравіч!

У Вярхоўным Савеце ХII склікання я неаднаразова падымаў пытанне аб стварэнні Беларускага марскога флоту, што выклікала смех у зале і адпаведны карыкатуры ў дзяржайной прэсе, бо ні Шушкевічу, ні Кебічу нікага флоту не было патрэбна. Зараз стварэнне Беларускага гандлёвага флоту - задача, якая ўключана ў Програму развіція воднага і марскога транспорта Беларусі на 2011-2015 гады. Здаеща, справа зрушыла з месца. Тым больш, што ў мінулым годзе падпісаны ўказ Прэзідэнта, які можа паспрыяць вырашэнню гэтага пытання. Тым не менш, усе планы і прапановы па стварэнні флоту пад нацыянальным беларускім сцягам застаюцца на паперы, і гэта не дзіўна, бо існуюць уплывовыя колы за межамі Беларусі і, мабыць, у самой краіне, якія зацікаўлены, каб беларускі бюджет па-ранейшаму не атрымліваў прыбыткай ад выкарыстання Нацыянальнага флоту.

Таму я звяртаюся да Вас з просьбай разгледзець гэтае пытанне на адным з пасяджэнняў Савета Бяспекі і паспрыяць таму, каб беларускія караблі змаглі годна прадстаўляць нашу краіну ў сусветным акіяне.

Было б добра, каб месцам рэгістрацыі беларускіх судоў быў не горад Мінск, як зроблена зараз, а нейкай афшорнай зоне, дзе наш флот можа скласці сапраўдную канкурэнцыю на сусветным рынку.

З павагай
Старшыня ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны"

Алег Трусаў.

СОЮЗ 02190

**МИНІСТЭРСТВА
ТРАНСПАРТУ І КАМУНІКАЦІЙ
РЕСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

вул. Чычэріна, 21, 220029, г. Мінск

Тел.: (017) 334 11 52, факс: (017) 292 83 91

E-mail: mail@mintrans.mtk.by

Р.р. 3604900001657, ААБ «Беларусбанк», г. Мінск,

код 795 АКПА 00017590 УНП 100590187

29.08.2012 г. № 02-17/6966

На № _____ ад _____

**МИНІСТЕРСТВО
ТРАНСПОРТА І КОММУНИКАЦІЙ
РЕСПУБЛІКИ БЕЛАРУСЬ**

ул. Чычэріна, 21, 220029, г. Мінск

Тел.: (017) 334 11 52, факс: (017) 292 83 91

E-mail: mail@mintrans.mtk.by

Р.р. 3604900001657, АСБ «Беларусбанк», г. Мінск,

код 795 ОКПО 00017590 УНП 100590187

Старшыня ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны"

Трусаву А.А.

Паважаны Алег Анатольевіч!

Міністэрства транспарту і камунікаций Рэспублікі Беларусь, разгледзеўшы Вашу заяву ад 01.08.2012 года па пытанні стварэння беларускага марскога гандлёвага флоту, паведамляе наступнае.

У адпаведнасці з артыкулам 91 Канвенцыі ААН 1982 сцяг, пад якім плавае судна, разглядаеца як зневіяя праява яго нацыянальнасці і дзяржайной прыналежнасці, якая засведчаеца рэгістрацыяй (прыпіскай) судна ў судовым рээстре канкрэтнай дзяржавы з выдачай адпаведных дакументаў. Акрамя таго, міжнароднае марскіе права патрабуе наяўнасці паміж дзяржавай і судамі пад яго сцягам рэальнай сувязі, якая павінна забяспечвацца шляхам ажыццяўлення дзяржавай сваёй юрыдычкай і канторолю над зарэгістраванымі ў ім судамі. Агульнапрынятымі крыйтэрыямі выканання названых абавязкаў з'яўляеца ўздел дзяржавы або яго юрыдычных і фізічных асоб вада ўласнасці на судна, наяўнасць патрабаванняў, па якіх пэўную частку экіпажа павінны складаць яго грамадзяне, а таксама кантроль за выкананнем міжнародных нормаў і стандартаў мараплаўства і забеспечэнне падсправаздачнасці суднаўладальнікаў і оператораў суднаў.

Рэгістрацыя беларускіх судоў пад "зручным" сцягам афшорнай юрыдыкцыі азначае не толькі наданне гэтым судам нацыянальнасці дзяржавы рэгістрацыі, але і немагчымасць ажыццяўлення за імі Рэспублікай Беларусь юрыдыкцыі і кантролю, так як юрыдычна дзяржава можа прымаць меры толькі ў дачыненні да судна, якое ходзіць пад яго сцягам і падпірадкоўваеца яго заканадаўству. Акрамя таго, умовы рэгістрацыі судоў у любой афшорнай дзяржаве патрабаваюць установы судоўладальніцкай кампаніі на яго тэрыторыі і выплаты рэгістрацыйных і гадавых збораў за танаку гэтых судоў, а падатковыя рэгістрыка раскрыцця інфармацыі аб багучых здзелках і фінансавых аперацыях, з-за чаго рэгістрацыя судоў пад "зручным" сцягам не толькі не прынясе рэспубліканскому бюджету ніякіх прыбыткаў, але і будзе садзейнічаць вываду з краіны валютных сродкаў.

Варта таксама адзначыць, што ў сувязі з ўпрашчэннем і заніжэннем адміністрацыямі афшорных дзяржав патрабаванняў да забеспечэння юріспрудэнцыі мараплаўства, кіравання судамі і выканання сацыяльных стандартоў практика эксплуатацыі судоў пад "зручным" сцягам сустракае негатыўнае стаўленне і процідзеянне з боку развітых марскіх дзяржав, міжурадавых арганізацый і міжнародных прафсаюзаў.

У выпадку прадстаўлення Вамі канкрэтных прапаноў па стварэнні Беларускага марскога флоту, якія не супярэчыць заканадаўству Рэспублікі Беларусь, яны будуць разгледжаны з максімальнай зацікаўленасцю.

Намеснік Міністра

А.А. Шышко.

"Бібліяшоў - 2012" у Лідзе

Вядомы аргенцінскі пісьменнік Хорхе Луіс Борхес аднойнай зазначыў, што з усіх вынайдзеных чалавецтвам інструментаў кніга - самы цудоўны. Калі мікраскоп ці тэлескоп - прадаўжэнне вока, тэлефон - голасу, розныя прылады і машины - рук і ног, то кніга - нешта іншае: кніга служыць "працягам памяці і фантазіі чалавека".

На вялікі жаль сёння падае цікаласць да кнігі, у першую чаргу ў дзяцей і моладзі. Гэта аб'ектыўны працэс, бо ў іх жыцці з'явіліся другія формы адпачынку і навучання. Сучаснае тэлебачанне прапануе мноства каналаў. Падлеткі маюць доступ да камп'ютараў, Internet-у, а камп'ютарныя гульны выходзяць амаль, што на першую месца, як спосаб правядзення вольнага часу дзяцей і моладзі.

Каб прыцягнуць дзяцей і падлеткаў да чытання, бібліятэкі Лідскай ЦБС шукаюць новыя сродкі і методы, удасканалываюць традыцыйныя формы бібліятэчнай дзейнасці.

Адным з такіх эфектыўных кірункаў работы з'яўляецца распрацоўка праектаў і праграм, якія займаюць аддзел бібліятэчнага маркетынгу. Так, праект "ІНФА-інтэлект", або Бібліятэка XXI стагоддзя" прадугледжвае для нашых чытачоўмагчымасць спалучаць работу з кнігай і камп'ютарам.

А мэтай распрацаванага ў Год кнігі імідж-пректа "Кніга і бібліятэка - вечная, як прастора і час" з'яўляецца за-

хаванне аўтарытэту традыцыйнага друкаванага слова і падтрыманне станоўчага іміджу бібліятэкі як адкрытай установы.

Зразумела, што для паспяховай рэалізацыі праекту неабходна сацыяльнае партнёрства ў сферы падтырмкі чытання на ўзроўні мясцовых органаў улады, устаноў культуры, устаноў адукатыўнага выхавання, СМИ.

У рамках праекту праводзіліся разнастайныя мерапрыемствы і акцыі. Традыцыйны Тыдзень дзіцячай кнігі і дзень беларускай пісьменнасці, праграма летняга чытання дзяцей і прома-акцыя "Адкрывайце свет з кнігай!", "Кнігі - гэта маякі ў акіяні часу", "Чытальц - гэта мудра! Чытальц - гэта модна! Чытальц - ж усюды! Чытальц - свабодна!", "Бібліятэка - адкрыты свет ідэй", бібліямікрофон "Ствары сваю будучыню - чытай!" і флэшмоб "Горад чытачоў". Не забыты і традыцыйныя прэзентациі кніг і літаратурана-музычныя вечары.

У гэтым годзе ўпершыню працавала летняя чытальнія зала ЦБ. Дарослыя і дзеці з задавальненнем праводзілі час у цінку за чытаннем газет і часопісаў, знаёміліся з навінкамі кніжнага гандлю, прымалі ўдзел у латарэ і атрымлівалі прызы.

Папулярызацыя лепшых твораў айчыннай і замежнай літаратуры вялася з выкарыстаннем сродкаў масавай інфармацыі: у рамках тэлевізійнага праекту "Кніга - невычэрпная

крыніца" на "Ліда-ТВ" запісана 29 праграм, бібліографічныя агляды друкаваліся ў мясцовых газетах. Акрамя таго на сایце ЦБ створаны спецыяльныя рубрыкі "Чытаем беларускую кнігу" і "Агляд беларускіх кніг".

"Бібліяшоў - 2012", якое адбылося 9 лістапада ў Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы, падвяло папярэднюю вынікі работы бібліятэкі Лідчыны. І хэцца Год кнігі яшчэ не скончыўся, свята можна лічыць заключным мерапрыемствам.

На свяце адбылося ўзнагароджанне пераможцы

На абанеменце адбылася духоўна-асветніцкая гутарка з Лідскім дабрачынным, пратаярэем Расціславам Салаўёвым.

Усе, хто пажадаў, моглі правесці медыя-вечар у бібліятэцы - кожнаму пятому наведальніку - паўгадзіны бясплатнага часу ў Інтэрнэце.

"Куток вячэрняга чытання" запрашоў пачытаць любімую кнігу і паслуhaць класічную музыку.

У канферэнцзале адбыліся: творчая размінка бібліятэкару "Не хавай свой талент!", паказ бібліятэчнай моды "Модны прыгравор" і

фотаконкурс "Заспеты за чытаннем" на сایце ЦБ - Вольгі Пінчука з Астраўца. Уручаны сертыфікат на 260 экз. кніг для ізалаціара часавага ўтрымання Лідскага РАУС. Дабрачынную акцыю "Кнігі ў падарунак дзіцячаму дому", аб'яўленую ЦБ, падтрымалі вучні СШ №16, бібліятэкары Астрасецкай ЦБС і насы чытачы.

Супрацоўнікі Дзіцячага цэнтра развіцця дзіцяці №1 прадставілі свае работы на выставе "Мой сбірник кніг". Вучні дзіцячага мастацкай школы падрыхтавалі вернісаж кніжных вокладак і акцыю "Другое жыццё кнігі". Для дзяцей з дзіцячага дома, СШ №16 і Гудскай СШ былі прapanаваны відзапастаўнікі "Казка ў бібліятэцы", інтэлектуальная электронная гульня "У фатэлі з электроннай кніжкай" і настольная гульня.

Святочны настрой дапамаглі стварыць выступленні науচэнцаў музычнага каледжа, дзіцячай школы мастацтваў, вучняў і настаўнікаў дзіцячай музычнай школы.

**Тамара Зенюковіч,
намеснік дырэктара
Лідскай РЦБС.**

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная колегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі, Юля Карчагіна, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубяцка, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbm-mova.by/>

Заспетыя за чытаннем

Няма часу і паесці,
Бо чытаю з ранку "Весці".

Так висока ставіць кнігі!
Скажыце, дзе тут рацыя?
Дзе мае праваў дзіцяці?
То ж дыскримінацыя!
Сказала мне сяstryчка:
Есць кнігі - буквары,
Вось толькі дзе стаяць яны?
Знізу? Ці ў гары?
Кніжак верхніх роўны рад
Радуе мне вока.
Толькі вырас я малы,
Яны ж стаяць высока!

Жанр люблю гэты на дзвіве.
Выдам кнігу вам па густу,
Ўзамен нясіце мне лангуста.
Мняю жывое слова на
трапяткую рыбу.

На фоне кніг, з гаспадаром
Мы - самыя гламурныя.
У вачах струменіць інтэлект.
Мы - самыя разумныя!

Гаспадар, чытай шпарчэй -
Час ісці лавіць мышэй!!!

Ну вось памянялі
позу ляжання,
Не засталося
ўжо сіл для чытання.
Нам з табой, гаспадар,
не да добрых манер.
Лічы, што цяпер
я - твой цэплы каўнер.

- Што цяпер чытаюць?
Адказ мне дай, жанчына! -
З усмешка пытаема
першадрукар Скарына.
Бач! Не было камп'утара
ў век жыцця Скарыны!
А-ёй! А чым тады займаліся
ў той час усе мужчыны??
Кнігі розныя бываюць,
кнігі розныя чытаюць,
веліканаў, у сваім родзе,
лепш чытаць
усё ж на прыродзе!

Фота Вольгі Пінчука
з Астраўца.

Подпісы да фота-
здымкаў прыдумала галоўны
бібліятэкар аддзела кампле-
тавання Лідскай ЦРБ імя Янкі
Купалы Ганна Гізоўская.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісана да друку 19.11.2012 г. у 10.00. Замова № 2002.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 4450 руб., 3 мес.- 13350 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

**Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.**

Адрас рэдакціі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by